Könyvtári Intézet

Országos Széchényi Könyvtár

Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ

Javaslatok

a kulturális örökség megőrzése érdekében digitalizálandó dokumentumok körére, a digitalizálás országos összehangolására és a projektek nyilvántartására

Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtári Intézet
Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Kht.

2005. március 31.

Tartalom

1 Bevezetés 3
2 Javaslataink összefoglalója problémakörönként 4
2.1 A kulturális örökség megőrzése szempontjából feltétlenül digitalizálandó dokumentumok körének meghatározása 4
2.2 A könyvtárak digitalizálási tevékenységének tartalmi szempontú összehangolása a párhuzamos vagy többszöri feldolgozások elkerülése érdekében. A digitalizálási projektek nyilvántartása a könyvtárak számára hozzáférhető adatbázisban. 5
2.3 A könyvtárak digitalizálási tevékenységével kapcsolatos technikai, módszertani kérdések áttekintése, az egységes követendő gyakorlat meghatározása (best practice kidolgozása) 5
3 A kulturális örökség megőrzése szempontjából feltétlenül digitalizálandó dokumentumok körének meghatározása 6
3.1 A kulturális közvagyon legfontosabb típusai, a digitalizálás prioritásai 8
3.2 A könyvtári dokumentumok mérhetőségi problémái: 9
3.3 Tennivalók 11
3.3.1 Az OSZK gyűjtemény-digitalizálási prioritásainak meghatározása 11
3.3.2 A digitalizálandó anyag mennyiségének és költségigényének felmérése 11
3.3.3 Az OSZK állományában nem található, szerzői jogdíjas művek digitalizálási költségeinek felmérése 11
3.3.4 A digitalizálás szakaszolásának kidolgozása, a munkához szükséges hazai és európai források felkutatása 11
3.3.5 További felmérések végzése 11
4 A könyvtárak digitalizálási tevékenységének tartalmi szempontú összehangolása és a digitalizálási projektek nyilvántartása 11
4.1 A nyilvántartás szintjei: 12
4.1.1 Intézményi nyilvántartás 12
4.1.2 Országos nyilvántartás 12
4.1.3 Európai nyilvántartás 12
4.1.4 Ajánlások, szabványok 12
4.2 Adatbegyűjtés 12
4.2.1 Kötelező adatszolgáltatás 13
4.2.2 Önkéntes adatszolgáltatás 13
4.3 A nyilvántartás irányítása 13
4.4 Tennivalók 13
4.4.1 Együttműködési fórumok létrehozása 13
4.4.2 Szakanyagok fordítása és közzététele 13
4.4.3 Nyilvántartó programok elkészítése 13
4.5 Digitalizálási nyilvántartások 14
5 A könyvtárak digitalizálási tevékenységével kapcsolatos technikai, módszertani kérdések áttekintése, az egységes követendő gyakorlat meghatározása 14
5.1 Bevezetés 14
5.2 A digitalizálás fogalma 15
5.2.1 Szövegdigitalizálás**:** 15
5.2.2 Állókép-digitalizálás**:** 15
5.2.3 Mozgókép-digitalizálás**:** 15
5.2.4 Videó digitalizálás**:** 15
5.3 A digitalizálás célja 15
5.3.1 Általános célok: 15
5.3.2 Járulékos célok**:** 15

5.4 A hatékony digitalizálás legfontosabb részterületei 15
5.4.1 A digitalizálási projekt megtervezése 15
5.4.2 A digitalizálandó anyagok kiválasztása 16
5.4.3 A digitalizálás előkészítése 16
5.4.4 A forrásdokumentumok kezelése 16
5.4.5 A digitalizálási folyamat 16
5.5 A digitális anyag hosszú távú megőrzése 17
5.5.1 Fájlformátumok. 17
5.5.2 Karakterkódolás 17
5.5.3 Metaadatok 17
5.5.4 Az adathordozók kiválasztása 18
5.5.5 Migrációs stratégiák 18
5.6 Szolgáltatás, publikáció 18
5.7 A szellemi termékekkel és szerzői joggal kapcsolatos kérdések 18
5.7.1 A szerzői jog hatálya alá tartozó dokumentumok digitalizálásával és a jogi ügyintézéssel kapcsolatos problémák 19
5.7.2 Javaslatok szerzői a jogi problémák hosszabb távú megoldására 19
5.8 Tennivalók 20
5.8.1 Szakanyagok írása/fordítása és közzététele 20
5.8.2 Oktatás, képzés, tapasztalatcsere 21
5.8.3 Kompetencia központ kialakítása 21
6 Melléklet: Az ODR tagkönyvtárak digitalizációs terveinek összegző táblája 22

1 Bevezetés

„A nemzeti kulturális örökség digitalizálása alapvető fontosságú társadalmi érdek és megkerülhetetlen állami feladat, mert az információs társadalom mennyiségileg és minőségileg több és gyorsabban megszerezhető információt igényel, ennek kiszolgálása – a kulturális és tudományos stratégiai megfontolásokat állandóan szem előtt tartva – elsőrendű feladat, és azért, mert az információhoz való hozzáférés biztosításának egyik legjobb módja a digitalizálás és a digitalizált tartalom szolgáltatása."[1] – fogalmazták meg téziseikben 2004-ben az országos közgyűjtemények vezetői. A digitalizálási tevékenység országos összehangolása és nyilvántartása elengedhetetlen a költségek kímélése, a munka hatékonyságának növelése, a digitalizálás minőségének biztosítása és a felhasználó tájékoztatása szempontjából.

A kulturális örökség megőrzése érdekében világszerte nagy erőfeszítéseket tesznek a dokumentumok digitalizálására. Napjainkban indult el a Google kezdeményezése több millió könyv digitalizálására, de olyan országos programokról is tudunk, amelyek a nemzeti kulturális örökség teljes körű digitalizálását tűzték ki célul (pl. Finnországban).

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának felkérésére az Országos Széchényi Könyvtár, a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Kht. és a Könyvtári Intézet munkatársaiból ad hoc bizottságot hoztunk létre, amely ezen dokumentumban javaslatokat állított össze a teendők megfogalmazásával a munkálatok összehangolására. A bizottság tagjai:

1) Országos Széchényi Könyvtár: Berke Barnabásné, Moldován István (MEK), Káldos János (MEK)
2) Könyvtári Intézet: Dippold Péter, Fehér Miklós, Pétersilka Ágnes
3) Neumann-ház: Bánkeszi Katalin, Bíró Szabolcs
4) Meghívott szakértő: Geist Éva (NDA)

Javaslataink a minisztérium által megfogalmazott hat témakör közül az első négy megvalósításához szükséges intézkedésekre vonatkoznak; többségükhöz magas szintű döntésekre van szükség. Ezért

[1] A közgyűjtemények a nemzeti kulturális örökség digitalizálásában. – Könyv, könyvtár, könyvtáros 2004. 7. 3-5. p.

tanulmányunk megmaradt a döntéseket előkészítő problémafelvetés szintjén. A javaslatok részletes kidolgozását, illetve az elfogadott irányokra vonatkozó cselekvési tervek kimunkálását a minisztériummal való egyeztetés és a feltételek tisztázása után látjuk megvalósíthatónak. A felkérésnek a csak az OSZK-ra vonatkozó utolsó két pontjára adandó válaszokat az Országos Széchényi Könyvtár Digitalizálási Bizottsága külön dokumentumokban foglalja össze.

2 Javaslataink összefoglalója problémakörönként

2.1 A kulturális örökség megőrzése szempontjából feltétlenül digitalizálandó dokumentumok körének meghatározása

Mivel a könyvtári dokumentumtípusok köre rendkívül széles, a digitalizálandó dokumentumokat típusonként nincs értelme behatárolni. Prioritásaink szerint a dokumentumok teljes szövegű digitalizálását megelőzően a nyilvántartások digitalizálása élvez elsőséget, mégpedig a következő sorrendiségben:

1) a gyűjtemények nyilvántartási adatai (katalógusok, lelőhely-jegyzékek),
2) a központi, országos (hungarika) nyilvántartások (katalógusok),
3) szakirodalmi/bibliográfiai adatbázisok.

A tartalmi feltárás keretében a könyvtári állomány teljes szövegű, megfelelő minőségű digitalizálása a nyilvántartások feldolgozása után, illetve azzal párhuzamosan is elkezdhető. Mivel az OSZK katalógusainak retrospektív konverziója folyamatban van, belátható időn (mintegy két éven) belül teljes mértékben elektronikusan is áttekinthetővé válik a nemzet legteljesebb gyűjteményének könyvállománya. Ezzel párhuzamosan teljes körűen elérhetővé és kereshetővé kell tenni a nagy szakkönyvtárak katalógusait is.

A munkabizottság javaslata szerint a teljes szövegű digitalizálás elsődleges forrásaként **a nemzeti könyvtár gyűjteménye szolgáljon.** A munkálatok prioritási sorrendjét az állományvédelem, kutathatóság, a felhasználói igények, és/vagy a megjelenés kronológiai szempontjai alapján érdemes meghatározni, és az anyagi lehetőségek függvényében szakaszolni. A szerzői jogokkal kapcsolatos költségek és az ügyintézés bonyolultsága miatt a teljes szövegű digitalizálás egyik elsődleges szelete a szerzői "joghatárnál", azaz nagyjából az 1890-1930[2]-as éveknél megáll. A nemzeti könyvtár teljessé váló elektronikus katalógusa elkészültével és a MOKKA tartalmának bővülésével lehetővé válik az OSZK-ban nem található dokumentumállomány (elsősorban a régi könyvek, különgyűjtemények, helytörténeti anyagok stb.) alapos feltérképezése is, így a digitalizálás előrehaladtával más gyűjtemények eddig még nem feldolgozott állománya is fokozatosan bevonható lesz a projektbe.

Ez azt is jelenti, hogy folytatni kell a más könyvtárakban található **helyismereti gyűjtemények és unikális** dokumentumok digitalizálását. Ezek a munkálatok megfelelő anyagi háttér esetén koordinált szervezéssel párhuzamosan is folyhatnak. Élve a már működő digitalizáló műhelyekben felhalmozott erőforrásokkal és tudásbázissal, célszerű lenne az egészséges munkamegosztás kialakítása, igény és anyagi háttér biztosítása esetén regionális kompetenciaközpontok felállítása.

A megőrzés, az állományvédelem és a kutathatóság mellett fontos szempont az egyes szakterületek **alapműveinek és szakirodalmának** elektronikus formában történő hozzáférhetővé tétele. A szerzői jog hatálya alá eső dokumentumok digitalizálását is folytatni kell, hiszen az ezen időszakban megjelent művek iránti használati igény igen jelentős mind a kutatás, mind az oktatás terén. Ebbe a körbe tartozik többek között a már támogatást élvező Hungarológiai alapkönyvtár lista feldolgozásának folytatása, valamint az utóbbi években keletkezett és nagyon keresett szakirodalom és tudományos publikációk digitalizálása. Ehhez a munkához természetesen biztosítani kell a szerzői jogok rendezéséhez szükséges anyagi feltételeket, illetve a széleskörű hozzáférést lehetővé tevő megfelelő jogi hátteret.

A fentieken kívül (ésszerűségi okokból is) folytatni kell a megkezdett digitalizálási projekteket, mint pl. a **kortárs irodalom** közzétételét a Digitális Irodalmi Akadémia keretében. A nemzetközi szinten is egyedülálló jelentőségű projekt állami támogatást élvez, de tartós finanszírozása jelenleg nem megoldott. Biztosítani kell a program folyamatos működésének anyagi hátterét.

---

[2] A szerzői joghatár természetesen nem a megjelenés évéhez kötődik, hanem a szerzőhöz, illetve a közreműködők szerzői jogaihoz, de a kérdés összetett volta miatt ennek részletezésére ebben a dokumentumban nincs lehetőség, ezért határoztuk meg hozzávetőlegesen az évkört.

2.2 A könyvtárak digitalizálási tevékenységének tartalmi szempontú összehangolása a párhuzamos vagy többszöri feldolgozások elkerülése érdekében. A digitalizálási projektek nyilvántartása a könyvtárak számára hozzáférhető adatbázisban.

A munkabizottság véleménye szerint a felkérésben szereplő tartami összehangolásra és a nyilvántartásokra vonatkozó két pontot egyben kell kezelni. A tartalmi összehangolást és a párhuzamosságok elkerülését ugyanis csak az **egységes nyilvántartások** kialakításával lehet biztosítani. Olyan nyilvántartási rendszer felépítését javasoljuk, amelyben a digitalizálási projektek követhetőek a helyi intézményi szinttől az országos szintig, illetve biztosítható bekapcsolódásuk az európai többnyelvű nyilvántartásokba.

Az országos "központ" nyilvántartó adatbázis létrehozására a bizottság véleménye szerint a már ma is hasonló tevékenységet folytató **Nemzeti Digitális Adattár** lenne a legalkalmasabb. Az intézményi szintű nyilvántartás alapjául az Országos Széchényi Könyvtárban kidolgozás alatt álló rendszert lenne célszerű elfogadni, amely figyelembe veszi az Európai Unió által támogatott Minerva/MICHAEL projektek alapelveit, ezáltal átjárhatóságot biztosít a nemzetközi projektnyilvántartás felé. Célszerűnek tartjuk, hogy a pályázati forrásból támogatott digitalizálási projektekről a digitalizáló intézmények már az induláskor szolgáltassanak adatokat a központi nyilvántartás részére, hogy a folyamatban lévő munkák legfontosabb adatai már ebben a fázisban kereshetőek legyenek. A pályázati támogatási szerződésben legyen kötelező előírás az elkészült elektronikus dokumentumokról az NDA qDC szerinti metaadatok elkészít(ett)ése, valamint a kötelespéldányok beszolgáltatása az OSZK-nak.

2.3 A könyvtárak digitalizálási tevékenységével kapcsolatos technikai, módszertani kérdések áttekintése, az egységes követendő gyakorlat meghatározása (best practice kidolgozása)

A technikai kérdések és a követendő gyakorlat hazai kialakítására elsősorban a nemzetközi gyakorlatot kell figyelembe vennünk, hiszen célunk a digitalizálási tevékenység megfelelő minőségű elvégzése, a digitális objektumok raktározási kérdéseinek megoldása, feltárása, illetve szolgáltatása. Ennek lehetőségét több nemzetközi projekt vizsgálja. A Minerva projekt keretében elkészült útmutató hasznos és biztos kiindulási alapot jelent a digitalizálási projektek megtervezéséhez és végigviteléhez. Az útmutató magyar fordítása[3] a MEK honlapján olvasható. Javaslataink szerint a nemzetközileg használatos **segédanyagok magyarra fordítására** és népszerűsítésére, valamint a módszertani segítség minél teljesebb körű megszervezésére, rendszeres tapasztalatcserére, a legjobb gyakorlatok megismerésére és tanulmányozására van szükség. Ezt a tevékenységet füzetsorozat kiadásával, rendszeres képzésekkel, workshopok szervezésével és tanácsadó kompetencia-központok kialakításával látjuk megvalósíthatónak.

A nagy tömegű digitalizálást akadályozza a szerzői jogi szabályozás bonyolultsága. Ezen problémák egyik megoldása lehetne, ha a jelenlegi intézményenkénti jogkérések és ügyintézés helyett magasabb szinten, a közgyűjteményi szektor számára egységesen kezelnék a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket. Jogszabályi változást igényelne, hogy az oktatási célú felhasználás esetében ne kelljen engedélyeztetni a digitalizálást és az internetes közzétételt a közgyűjteményi tartalomszolgáltatóknak. Sajátos új lehetőség a külföldön már használatos Creative Commons típusú jogi engedélyezési eljárás. Javasoljuk a magyarországi bevezetés lehetőségének megvizsgálását.

[3] Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató.
http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819286

3 A kulturális örökség megőrzése szempontjából feltétlenül digitalizálandó dokumentumok körének meghatározása

A munkabizottság javaslata szerint a teljes szövegű digitalizálást **a nemzeti könyvtár gyűjteményével** kell kezdeni. Ezenközben lehetőség nyílik az OSZK állományában nem található dokumentumanyag felmérésére és bevonására a kialakítandó nemzeti digitalizálási program keretében. Az OSZK gyűjteményének digitalizálása mellett több érv szól:

1) Az OSZK a legteljesebb könyvgyűjtemény Magyarországon;
2) A retrospektív konverzió befejeztével könyvállománya teljes mértékben elektronikusan is feltárttá válik;
3) A digitalizálási projekt indulásakor egy gyűjteményre koncentrál, ezáltal a különböző gyűjtemények párhuzamos digitalizálása esetén felmerülő duplikálási, jogi, szállítási stb. problémák kiküszöbölhetők;
4) Állományvédelmi szempontból biztonságot ad az „egy digitalizáló műhely – egy gyűjtemény" modell;
5) Az OSZK nemzetközi projektekben való aktív részvétele biztosítja nemzetközi folyamatok állandó figyelemmel kísérését és a közösen kimunkált alapelvek hazai alkalmazását;
6) A már ma is rendelkezésre álló technikai infrastruktúra fejlesztése koncentráltan gazdaságosabb, mint az ország különböző pontjaira szétszórva;
7) A digitalizált dokumentumok tartós megőrzése az OSZK digitális raktárában biztosított,
8) A dokumentumok szolgáltatása a technológiai feltételek ismeretében szintén biztosított.

A könyvtári dokumentum-digitalizálás országos szintű tervezési alapjának „Az Országos Széchényi Könyvtár digitalizálási gyakorlata és tervei 2003"[4] című dokumentumot tartjuk. A nemzeti könyvtár digitalizálási prioritásait az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

Az OSZK katalógusok, nyilvántartások digitalizálása	**2. Központi lelőhelyjegyzék digitalizálása**	**3. Nemzeti- és szakbibliográfiák digitalizálása**	**4. Teljes dokumentumok digitalizálása**	**5. Szakértői rendszerek**
1.1. Könyvek katalógusának retrospektív konverziója (folyamatban van) 1.2. Az időszaki kiadványok katalógusának retrospektív konverziója 1.2.1. IKB adatbázis (elkészült) 1.2.2. A folyóirat cédulakatalógusok konverziója (elkészült) 1.3. Különgyűjteményi tárak	2.1. MOKKA 2.2. Kötelespéldányok elosztásának regisztrálása a hálón (elkészült) 2.3. Folyóiratok központi katalógusa (elkészült) 2.4. Nemzeti intézmények könyvtárainak közös katalógusa 2.5. a Kárpát-medence könyvtárai 1850 előtti könyveinek lelőhelyjegyzéke	3.1. Kurrens nemzeti bibliográfia 3.1.1. Könyvek. Új periodikumok (folyamatban van) 3.1.2. Zeneművek 3.1.3. Térképek 3.2. Retrospektív nemzeti bibliográfia 3.2.1. Könyvek 1473-1800 3.2.2. Könyvek 1801-1975	4.1. Elektronikus dokumentumok archiválása. MEK (folyamatban van) 4.1.1. EPA létrehozása (folyamatban van) 4.1.2. A Hungarológiai Alap könyvtár digitalizálása és internetes szolgáltatása (folyamatban van) 4.2. Elektronikus dokumentumok gyűjtése, feldolgozása, tárolása és szolgáltatása	5.1. Bibliotheca Eruditionis (folyamatban van) 5.2. Bibliotheca Corviniana Digitalis (folyamatban van) 5.3. Digitális Erkel Ferenc összkiadás 5.4. Magyar operatörténet 5.5. Az OSZK Esterházy gyűjteménye és az „infopark" modell 5.6. Clavis Typographorum

[4] http://www.oszk.hu/hun/szakmai/tervek/digitstrat/digitstrat_terv_hu.htm#4

nyilvántartásainak digitalizálása 1.3.1. Kézirattár 1.3.2. Régi Nyomtatványok Tára 1.3.3. Színháztörténeti Tár 1.3.4. Zeneműtár 1.3.5. Térképtár 1.3.6. Kisnyomtatványtár 1.3.7. Történeti Interjúk Tára 1.3.8. Reguly Antal Műemlékkönyvtár	2.6. Hungarika kéziratok központi lelőhelyjegyzéke 2.6.1. Hungarika Kéziratkataszter 2.6.2. Újkori Kéziratok Tára	3.2.3. Periodikumok 1705-2002 3.3. Humán Szakirodalmi Adatbázis 3.3.1. Hungarika adatbázis 3.3.2. Könyvtörténeti és könyvtártudományi repertórium adatbázis kiépítése 3.3.3. Az MNB Sajtórepertórium 1946-2002-ig	4.3. Különgyűjteményi tárak 4.3.1. Térképek (folyamatban van) 4.3.2. Középkori kódexek és kéziratok 4.3.3. Régi könyvek 4.3.4. Színháztörténeti dokumentumok 4.3.5. Zenei dokumentumok, hanganyagok 4.3.6. Kisnyomtatványtár 4.3.7. Történeti Interjúk Tára gyűjteménye 4.3.8. Az OSZK egységes Fényképtárának digitalizálása	regionis Carpathicae 1473-1948 5.7. Magyarország (Kárpát-medence) topográfiai térképei és földrajzi névadatbázisának (történelmi) és internetes katalógusának elkészítése 5.8. Szabad Európa Rádió 5.9. 1850 előtti folyóiratok feldolgozása

A táblázat alapján megállapítható, hogy a nyilvántartások abszolút prioritást élveznek. A dokumentumok teljes szövegű digitalizálási prioritásainak megállapítása a nemzeti könyvtár gyűjteményére vonatkozóan még kidolgozásra vár.

Egyik – minimális szintű – prioritás lehet a Hungarológiai Alapkönyvtár teljes körű digitalizálása. A lista több tudományterület alapműveit tartalmazza. A Magyar Elektronikus Könyvtár már támogatásban részesült a lista egy részének digitalizálására, de ez a lista egészének feldolgozását nem biztosítja. Javasoljuk minimális célkitűzésként a listán szereplő dokumentumok teljes körű digitalizálását. A munkába célszerű bevonni azokat a szakértőket, akik az eredeti lista összeállításában is részt vettek, hogy az elmúlt években szerzett tapasztalataik alapján aktualizálják és kiegészítsék a könyvjegyzéket.

Megfelelő anyagi források megléte esetén megfontolandó a gyűjtemény történeti részével elkezdeni a digitalizálási projektet, azaz a legrégebbi dokumentumok felől szisztematikusan az időben előre haladva megkezdeni a munkát. A szerzői jogokkal kapcsolatos költségek és az ügyintézés bonyolultsága miatt – a finn példához hasonlóan – a teljes szövegű digitalizálást a szerzői „joghatárnál”, azaz az 1890-1930-as éveknél fejeznénk be.

Továbbra is folytatni kell a más könyvtárakban található **helyismereti gyűjtemények és unikális** dokumentumok digitalizálását. Ezek a munkálatok megfelelő anyagi háttér esetén koordinált szervezéssel párhuzamosan is folyhatnak. Élve a már működő digitalizáló műhelyekben felhalmozott erőforrásokkal és tudásbázissal, célszerű lenne az egészséges munkamegosztás kialakítása, igény és anyagi háttér biztosítása esetén regionális kompetenciaközpontok felállítása.

A megőrzés, az állományvédelem és a kutathatóság mellett fontos szempont az egyes szakterületek **alapműveinek és szakirodalmának** elektronikus formában történő hozzáférhetővé tétele. A szerzői jog

hatálya alá eső dokumentumok digitalizálását is folytatni kell, hiszen az ezen időszakban megjelent művek iránti használati igény igen jelentős mind a kutatás, mind az oktatás terén. Ebbe a körbe tartozik többek között a már támogatást élvező Hungarológiai alapkönyvtár lista feldolgozásának folytatása, valamint az utóbbi években keletkezett és nagyon keresett szakirodalom és tudományos publikációk digitalizálása. Ehhez a munkához természetesen biztosítani kell a szerzői jogok rendezéséhez szükséges anyagi feltételeket, illetve a széleskörű hozzáférést lehetővé tevő megfelelő jogi hátteret.

A fentieken kívül (ésszerűségi okokból is) folytatni kell a megkezdett digitalizálási projekteket, mint pl. a **kortárs irodalom** közzétételét a Digitális Irodalmi Akadémia keretében. A nemzetközi szinten is egyedülálló jelentőségű projekt állami támogatást élvez, de tartós finanszírozása jelenleg nem megoldott. Biztosítani kell a program folyamatos működésének anyagi hátterét.

A minisztériumnak döntést kell hozni arról is, hogy mennyiségi vagy minőségi alapokon digitalizáljunk-e? Ha a Google-módszert választjuk, akkor várhatóan rövid időn belül jelentős mennyiséggel bővülnének a tartalmak, viszont minőség tekintetében jelentős veszteségeket könyvelhetünk el. Ha a minőséget tartjuk szem előtt, akkor lényegesen eredményesebben szolgáljuk a hosszú távú megőrzést, az állományvédelmet és a sokoldalú használhatóságot, de ugyanakkor ez nagyobb idő- és költségráfordítással jár. Ideális az a megoldás lehetne, ha úgy történne a digitalizálás, hogy a digitális másolat kiindulási alapja lenne egy több lépcsős feldolgozásnak: egyrészt a mielőbbi (bár szerényebb minőségű, kevésbé pontos kereshetőséget és korlátozott újrafelhasználást biztosító) közzétételnek, másrészt a háttérben folyó, időigényesebb és költségesebb minőségi feldolgozásnak, amely a szöveghűség, a pontos visszakereshetőség, a sokoldalú felhasználhatóság elveit is szolgálná.

3.1 A kulturális közvagyon legfontosabb típusai, a digitalizálás prioritásai

A Könyvtári Intézet és a Neumann-ház az IHM felkérésére 2003-ban tanulmányt készített, amely többek között részletesen szól a kulturális örökség megőrzése szempontjából feltétlenül digitalizálandó dokumentumok köréről, a digitalizálás prioritásairól; megállapításai közül sok a mai napig érvényes[5]. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk, illetve kiegészítjük a megállapításokat.

a) A gyűjteményi nyilvántartások számítógépes adatbázisokba szervezése. Ez lehetővé teszi, hogy a további digitalizálás során az egyes gyűjtemények állományának tematikusan összefüggő elemei összevethetők, a párhuzamosságok elkerülhetők legyenek

b) Kontrollált besorolási adatfájlok (authority fájlok) létrehozása. (személynevek, testületi nevek, földrajzi nevek és címek esetében);

c) Általános érvényű tezaurusz, illetve tématérkép létrehozása;

d) Teljes szövegű digitalizálás az OSZK gyűjteményeire alapozva a prioritások meghatározásával, szakaszolással, költségfelméréssel;

e) Az OSZK állományában nem található helyismereti, helytörténeti dokumentumok, különgyűjtemények digitalizálása;

f) Tudománytörténeti értékű, oktatási célra hasznosítható egyben védendő dokumentumok digitalizálása.

A digitalizálási programba fokozatosan bevonandó dokumentumokat őrző intézmények

Szakterület	Intézmények száma	Intézményi alrendszerek megnevezése	Az alrendszerhez tartozó intézmények száma
Nyomtatott dokumentumok	801	OSZK, valamint az Országos szakkönyvtárak	13

[5] A magyar kulturális közvagyon feltérképezése - Őrzési helyek, típusok, mennyiségek, digitalizálhatóság, ütemezhetőség, költségigény.(http://www.nda.hu/engine.aspx?page=DocStore

		Megyei Könyvtárak	20
		Felsőoktatási könyvtárak, középiskolai gyűjtemények	161
		Egyéb szakkönyvtárak	263
		Egyházi könyvtárak	62
		Városi könyvtárak	282

A könyvtárak kisebb mennyiségben egyedi, nagyobb mennyiségben többszörözött dokumentumokat őriznek. A legteljesebb gyűjteménnyel az Országos Széchényi Könyvtár, mint nemzeti könyvtár rendelkezik.

2004-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának felkérésére a Könyvtári Intézet költségbecslést végzett az **ODR könyvtárak** digitalizálási tervei alapján az igények teljesítésének költségeiről. *(1. sz. melléklet)*. A könyvtárak által benyújtott tervek azt mutatják, hogy mind a nyilvántartások, mind a dokumentumok teljes szövegű digitalizálása tekintetében a nemzeti könyvtár tervei messze meghaladják a teljes hazai könyvtári rendszer összesített igényeit.

Teljes igény 2004-ben: **1.767.281.000 Ft**

Teljes igény 2005-ben: **1.712.200.000 Ft**

A becslés alapján a teljes digitalizálási igényből az OSZK részesedése, beleértve a Könyvtári Intézet szakkönyvtárát is:

	2004. évi részesedés	2005. évi részesedés
OSZK + OSZK KI Szakkönyvtár	1.465.491.000 Ft = **83.2 %**	1.424.200.000 Ft = **83.17 %**

A részesedési arány is jól mutatja, hogy a hazai könyvtári digitalizációs munkákat az OSZK-ra telepítve, OSZK centrummal célszerű megvalósítani.

3.2 A könyvtári dokumentumok mérhetőségi problémái:

A legjelentősebb problémát a többszörözött dokumentumok gyűjtemények közötti és gyűjteményeken belüli megkülönböztetése jelenti a többszörös digitalizáció elkerülése érdekében. A könyvtárak jelenleg nem rendelkeznek olyan nyilvántartásokkal, melyek alkalmasak lennének az egyedi dokumentumok kimutatására a többszörözött példányaik mennyiségi adatai nélkül. Még a nemzeti gyűjtemény, az Országos Széchényi Könyvtár állományában is jelentős számban van a dokumentumokból többes-példány. A statisztikák a teljes állomány-mennyiségről készülnek. Az OSZK katalógusainak digitalizálása a gyűjteményen belül megoldja ezt a problémát.

Nincs országos lelőhely kimutatás arról, hogy az egyes gyűjtemények dokumentumai megtalálhatóak-e más könyvtárak állományában (mekkora az egyes gyűjtemények közötti átfedés). A MOKKA létrejötte megkönnyíti a tagkönyvtárak közötti átfedések regisztrálását, ám a rendszerben részt nem vevő gyűjtemények anyaga továbbra sem szerepel a közös katalógusban.

A könyvtárak bizonyos dokumentumtípusokat sommásan tárolnak és tartanak nyilván, ezekről egyedi darabszám kimutatás nem készül. Pl. aprónyomtatványok, plakátok, stb. A mennyiségeket sajátos mértékegységben, így: polcfolyóméterben (= kb. 80 cm), doboz (mérete, űrtartalma nem szabályozott), tekercsben stb. tudják csak megadni.

Szinte valamennyi könyvtár őriz egyedi dokumentumot is. (pl. fotók, kéziratok) Ezekről sincs külön, az egyediségi szempontot figyelembe vevő kimutatás. Nem rendelkezünk olyan kimutatással, amely a dokumentumok állapotára (esztétikai minősége, bibliofil különlegességei) vonatkozó információkkal is bírna. Nem rendelkezünk a (régi) könyvekben lévő illusztrációk ikonográfiai katalógusaival. A darabszám nem fejezi ki az oldalszámokból adódó digitalizálási nagyságrendet. Egy könyv lehet akár negyven oldalas – 225.000 karakterrel -, de állhat 2500 oldalból, azaz 14.062.500 feldolgozandó karakterből is 5625 karakter / oldal számítás esetén.

A könyvtárakban őrzött digitalizálandó dokumentumok összesítő táblázata. (Az egyedi hungarikumok becsült mennyisége). A táblázat legfeljebb nagyságrendek becslésére alkalmas az említett mérhetőségi problémák miatt: a 2003-as felmérés minta alapján készült.

Típusa:	Mennyisége:	Összes mennyiség kerekítve:
Antikva	500 darab	3 520 000 db 2 800 000 oldal 330 000 óra
Aprónyomtatvány	1600000 darab	
Folyóirat kötet	25000 darab	
Fotó	1500000 darab	
Hangfelvétel	250000 óra	
Iskolai értesítő (év)könyv	20000 darab	
Kartográfiai dokumentum	100000 darab	
Kézirat	60000 darab	
Kézirat	1500000 oldal	
Kódex, ősnyomtatvány	300 darab	
Kotta	50000 darab	
Könyv (szöveges nyomtatott dokumentum)	100000 darab	
Levéltári jellegű dokumentum	1300000 oldal	
Metszet, képzőművészeti dokumentum	20000 darab	
Színházi szövegkönyv (kézirat, gépirat, nyomtatott)	40000 darab	
Tervrajz	4000 oldal	
Video dokumentum	80000 óra	
Egyéb dokumentum	5000 darab	

3.3 Tennivalók

3.3.1 Az OSZK gyűjtemény-digitalizálási prioritásainak meghatározása

A digitalizálás fontossági sorrendjét – **könyvtári dokumentumok esetében** – a digitalizálandó anyag egyedi volta, tudománytörténeti vagy forrásértéke, esztétikai minősége, bibliofil különlegességei, illetve a használat gyakorisága és az állományvédelem szempontjai alapján célszerű meghatározni. Közismert az a szempont, hogy a régi nyomtatványok egyedi jellemzőik miatt (margináliák, possessor bejegyzések stb.) gyakran kezelendőek unikális példányként.

Nagy jelentőségük van a kézirattáraknak, ezen belül a középkori kódexeknek, okleveleknek, a különféle levéltári jellegű forrásoknak, a jegyzőkönyveknek, a jelentős személyiségek kéziratainak, a nagy tanáregyéniségek dictatumainak, a tervrajzoknak, a térkép gyűjteményeknek, a hazai és külföldi régi nyomtatványoknak, (ősnyomtatvány, antikva, RMK) a metszet, plakát és aprónyomtatvány gyűjteményeknek, a különböző helytörténeti forráscsoportoknak, egy-egy téma, történelmi korszak, nevezetes családok vagy személyiségek életét dokumentáló különgyűjteménynek, a teológiához, az egyházi oktatáshoz, a tudományos élethez kapcsolódó folyóiratoknak, fotó gyűjteményeknek.

3.3.2 A digitalizálandó anyag mennyiségének és költségigényének felmérése

Ha elfogadjuk, hogy az OSZK gyűjteménye a nemzeti digitalizálás program kiindulási alapja, fel kell mérni a gyűjteményből feltétlenül digitalizálandó anyag mennyiségét. Az OSZK gyűjteménye mellett szükség van a magyar könyvtárakban található dokumentumok nagyságrendjének, dokumentumtípusainak stb. pontosabb ismeretére is.

3.3.3 Az OSZK állományában nem található, szerzői jogdíjas művek digitalizálási költségeinek felmérése

A hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a szerzői jogdíjak költségei esetenként meghaladhatják a digitalizálás technikai költségeit. Ezért szükséges a felmérés elvégzése.

3.3.4 A digitalizálás szakaszolásának kidolgozása, a munkához szükséges hazai és európai források felkutatása

A nagyságrendek ismeretében kijelenthető, hogy a kulturális örökség digitalizálása rendkívül költségigényes feladat. Ezért ki kell dolgozni a munka lehetséges szakaszolását, amely rugalmasan alkalmazkodhat a rendelkezésre álló források meglétéhez.

3.3.5 További felmérések végzése

a) a könyvtárak különgyűjteményei körében. A helyismereti-helytörténeti, plakát, metszet, grafikai, stb. gyűjtemények feltárása a digitalizálás szempontjából elengedhetetlen;

b) a magángyűjteményekben levő védett, vagy digitalizálásra érdemes nyomtatott dokumentumokra vonatkozóan;

c) az állományvédelmi szempontból fontos, fokozottan veszélyeztetett dokumentumok feltárása érdekében;

d) az egyetemi könyvtárak levéltári anyagai között.

4 A könyvtárak digitalizálási tevékenységének tartalmi szempontú összehangolása és a digitalizálási projektek nyilvántartása

A digitalizálási projektek nyilvántartása (a felkérés 3. pontja) és a könyvtárak digitalizálási tevékenységének tartalmi szempontú összehangolása, a párhuzamos vagy többszöri feldolgozások elkerülése érdekében (2. pont) lényegében akkor oldható meg, ha a digitalizálási folyamatokban feldolgozott eredeti dokumentumok és a létrejövő digitális dokumentumok nyilvántartását is létrehozzuk a projektnyilvántartás mellett. Ezért indokolt a két pont együttes tárgyalása. Az egységes dokumentum- és projekt nyilvántartás megvalósítása

világszerte az egyik legégetőbb feladat a könyvtárak és egyéb kulturális örökséget őrző intézmények számára.

Az OSZK gyűjteményének egy kidolgozandó nemzeti program keretében történő digitalizálása természetesen nem jelenti azt, hogy a más könyvtárakban már elvégzett digitalizálási munkák eredményeinek nyilvántartására ne lenne égetően szükség. Azt sem tartanánk szerencsésnek, ha a program kizárólag az OSZK állományára terjedne ki. Javaslatunk csupán azt szögezi le, hogy a projekt elindítását célszerű lenne az OSZK állományának digitalizálásával kezdeni, majd az országos felmérések után más gyűjteményekre is kiterjeszteni.

Az európai digitalizálási tevékenység összehangolására indult a MINERVA projekt által kezdeményezett és fejlesztett többnyelvű nyilvántartó rendszer, a MICHAEL (Multilingual Inventory of Cultural Heritage in Europe). Ezt javasoljuk mintának tekinteni, mivel felhasználta a korábbi tapasztalatokat és alapelvei is elfogadhatóak. Ennek megfelelően olyan nyilvántartási rendszer felépítését javasoljuk, amelyben követhető a digitalizálási projektek útja a helyi intézményi szinttől az országos szintig, illetve biztosítható a bekapcsolódás az európai többnyelvű nyilvántartásba. Ez tehát többszintű rendszert feltételez. Természetesen a digitalizálási projektek nyilvántartási rendszere érvényesnek tekinthető a könyvtári szférán kívüli digitalizálási tevékenységre is.

4.1 A nyilvántartás szintjei:

4.1.1 Intézményi nyilvántartás

A digitalizálási projektért felelős intézmény nyilvántartja a digitalizálási folyamat részletes és teljes adatait, de minimálisan azokat, amelyek szükségesek az országos nyilvántartáshoz. Az intézményi nyilvántartás végigköveti a digitalizálási munkafolyamatot az igénytől a szolgáltatásig és az archiválásig. Ezen a szinten az eredeti dokumentum, a digitális dokumentum és a digitális objektumok adatai is nyilvántartandók. Az Országos Széchényi Könyvtár Digitalizálási Bizottsága most dolgozza ki az intézményi nyilvántartás rendszerét és követelményeinek meghatározását. Javasoljuk a kidolgozás alatt álló rendszer országos alkalmazását.

4.1.2 Országos nyilvántartás

Az országos nyilvántartás feladata az intézményi digitalizálási projektnyilvántartások összegyűjtése, a keresés biztosítása, az országos adatbázis karbantartása és kapcsolattartás illetve adatszolgáltatás a MINERVA/MICHAEL vagy más hazai és európai nyilvántartás(ok) felé, egyben a könyvtárak digitalizálási tevékenységének tartalmi szempontú összehangolása a párhuzamos vagy többszöri feldolgozások elkerülése érdekében.

4.1.3 Európai nyilvántartás

Ezt a szintet a MINERVA/MICHAEL projekt többnyelvű nyilvántartó rendszere kezeli.

4.1.4 Ajánlások, szabványok

Az országos nyilvántartás szintjén megfelelőnek találjuk és elfogadásra javasoljuk a MICHAEL project által ajánlottakat (Specification for inventories of digitised content). A specifikáció XML, DublinCore, OAI alapon határozza meg a szükséges adatkészletet és adatcserét. Az intézményi szinten is javasoljuk a fenti specifikációnak megfelelő nyilvántartást. Azonban elfogadható az is, hogy az intézményen belüli nyilvántartás specifikációját az adott intézmény határozza meg a számára legoptimálisabb eszközökkel, ha az országos nyilvántartás felé elérhetővé teszi adatait az előző specifikáció szerint.

4.2 Adatbegyűjtés

Többféle módszert javaslunk az adatok összegyűjtésére.

4.2.1 Kötelező adatszolgáltatás

Azokban az állami intézményekben, ahol digitalizálási tevékenység folyik, kötelezővé lehet tenni az adatszolgáltatást. Javasoljuk, hogy az állami pályázatokon nyertes digitalizálási projektek adatait az

intézmények kötelezően szolgáltassák be az NDA-nak, illetve az Országos Széchényi Könyvtárnak. Az egyéb jelentős digitalizálási tevékenységet folytató intézmények projektjeinek adatait az OAI protokoll alapján automatikusan lehetne begyűjteni (harvesting).

4.2.2 Önkéntes adatszolgáltatás

Fontosnak tartjuk, hogy azokat az intézményeket is érdekeltté tegyük az adatszolgáltatásban, amelyekre nem érvényesíthető a kötelező adatszolgáltatás (pl. határon kívüli gyűjtemények, hagyományos és elektronikus kiadók, magángyűjtemények stb.). Az ilyen intézményeket tájékoztatni kell az önkéntes adatszolgáltatás előnyeiről (a központi nyilvántartásban való részvétel láthatóvá, visszakereshetővé és bárki számára elérgetővé teszi digitális dokumentumaikat), és az adatszolgáltatás kívánalmairól.

4.3 A nyilvántartás irányítása

Az országos nyilvántartási rendszer létrehozásához és megbízható működéséhez adatgyűjtő „központ" megteremtésére van szükség, ahol megfelelő erőforrások állnak rendelkezésre az adatok begyűjtésére, feldolgozására, megőrzésére és szolgáltatására. A „központ"-nak az is feladata kell, hogy legyen, hogy olyan fejlesztéseket folytasson, amelyek folyamatosan segítik az adatbegyűjtés, az adatszolgáltatás és visszakeresés szoftveres környezetének megújítását, az ellátandó feladatok automatizálását.

A „központ" mellett javasoljuk egy adatszolgáltatókból és szakértőkből álló tanácsadó testület létrehozását, mely mindehhez biztosítaná a szakmai hátteret.

Kézenfekvőnek látszik, hogy **az adatok összegyűjtője az NDA legyen**. Az NDA már ma is hasonló módszerrel gyűjti a digitális dokumentumokat (http://kereso.nda.hu/app/index.fm). Ezzel – véleményünk szerint helyesen – egy kézben lenne a nemzeti digitalizálási projektek eredményeinek nyilvántartása. Itt lehetne legkönnyebben elérni a digitalizálási projektek adatait, illetve a digitalizálási projektek eredményeként létrejött digitális dokumentumok központi keresőjeként is működne.

4.4 Tennivalók

Az országos nyilvántartó rendszer megteremtése összetett és sürgető feladat. A következőkben látjuk a megvalósításhoz vezető legfontosabb lépéseket:

4.4.1 Együttműködési fórumok létrehozása

1) a magyarországi együttműködési fórumok megteremtése illetve a meglévő kapcsolatok további erősítése
2) a határon túli jelentős hungarika anyagot őrző intézmények bekapcsolása a nyilvántartási rendszerbe
3) az európai együttműködés további fejlesztése
4) minisztériumi együttműködés (NKÖM, IHM, OM) a digitalizálás összehangolására

4.4.2 Szakanyagok fordítása és közzététele

A nyilvántartási rendszerhez alapvető tanulmányok közül néhányat szükséges lenne lefordítani és a szélesebb szakmai közönség számára elérhetővé tenni. (Az NDA már le is fordította a MICHAEL projekt alapvető dokumentumát.)

4.4.3 Nyilvántartó programok elkészítése

Az európai szintű nyilvántartáshoz szükséges minimális adatokat meghatározza a MICHAEL projekt specifikációja. Ezt tekinthetjük az országos és intézményi nyilvántartás minimális adatrendszerének is. Természetesen a későbbiekben ennél bővebb adatsor is meghatározható.
Mivel több szintű rendszerben valósítható meg a nyilvántartás, gondoskodni kell a központi adatbázishoz szükséges szoftver kifejlesztéséről. Ezt az NDA vállalta és már elkezdte fejleszteni. Az intézményi nyilvántartások és digitalizálási munkafolyamatok követése lényegesen bonyolultabb, mivel sokkal többféle adatra van szükség és az adatok egy része már meglévő adatbázisokhoz kapcsolódik. Az Országos Széchényi Könyvtár által tervezett intézményi nyilvántartást erre a feladatra alkalmasnak látszik.

4.5 Digitalizálási nyilvántartások

A digitalizálási folyamatokban feldolgozott eredeti és létrejövő digitális dokumentumok nyilvántartása világszerte az egyik legégetőbb feladat a könyvtárak és egyéb kulturális örökséget őrző intézmények számára. Világszerte – így hazánkban is – projektek indultak a rendkívül drága digitalizálási projektek nyilvántartására.

Hazai nyilvántartások:

Neumann-ház
URL: http://www.webkat.hu

Nemzeti digitális Adattár

URL: http://www.nda.hu

Nemzetközi és külföldi nyilvántartások:

MINERVA MICHAEL (Inventories of digitised contents)
URL: http://www.michael-culture.org

RSLP Collection Description (UKOLN)
URL: http://www.ukoln.ac.uk/metadata/rslp/

Inventory of Canadian Digital Initiatives (A Canadian Initiative on Digital Libraries
URL: http://www.collectionscanada.ca/initiatives/index-e.html (!)

PANDORA - National Library of Australia and partners
URL: http://pandora.nla.gov.au/index.html

Archives HUB (A national gateway to descriptions of archives in UK universities and colleges)
URL: http://www.archiveshub.ac.uk/

Catalogue des fonds culturels numerisés
URL: http://www.culture.gouv.fr/culture/mrt/numerisation/fr/f_02.htm (!)

5 A könyvtárak digitalizálási tevékenységével kapcsolatos technikai, módszertani kérdések áttekintése, az egységes követendő gyakorlat meghatározása

5.1 Bevezetés

Az elmúlt években Magyarországon is egyre nagyobb számban indultak digitalizálási projektek. Sok szép eredmény mellett állandó hiányként merül fel, hogy rendkívül kevés a digitalizálással foglalkozó magyar nyelvű szakirodalom. A helyzeten némiképp javított, hogy a MinervaPLUS projekt keretében az OSZK MEK Osztálya magyarra fordíttatta a „Minerva Good Practice Handbook 1.2” című kiadványt. A dokumentum minden kétséget kizáróan hiánypótló szerepet tölt be, és nagy segítséget nyújt a közgyűjteményeknek, ugyanakkor általános útmutatóként mélységében nem foglalkozik a digitalizálás egyes területeivel. Összességében is kijelenthető, hogy a jelenleg magyar nyelven hozzáférhető segédletek nem nyújtanak elegendő segítséget a közgyűjteményeknek a sikeres és hatékony gyakorlati munka megvalósításához.

Az alábbi összeállítás a digitalizálás típusainak definícióiból és a tevékenység céljából kiindulva veszi számba a legfontosabb részterületeket, majd azok rövid magyarázatát követően feltünteti a jelenleg hozzáférhető és egyben leghasználhatóbbnak tekinthető magyar nyelvű forrásokat. A dokumentum célja, hogy az áttekintésen felül rávilágítson azokra a feladatkörökre is, melyek további – a jelenlegieknél részletesebb – segédletek elkészítését igénylik.

5.2 A digitalizálás fogalma

Olyan eljárás, amely analóg információt digitális formára alakít.

5.2.1 Szövegdigitalizálás:

Az a folyamat, amely során az eredetileg nem digitális formátumú (többnyire nyomtatott, esetenként kézírásos) szöveget átalakítjuk számítógépen tárolható és megjeleníthető karakterek sorozatává, digitális szöveggé. A szövegdigitalizálás történhet begépeléssel vagy szkenneléssel és optikai karakterfelismertetéssel. Azt a szkennelt szöveget, amelyet nem alakítunk át számítógéppel olvasható karakterekké, nem tekintjük digitális szövegnek.

5.2.2 Állókép-digitalizálás:

Az a folyamat, mely a tér egy részét statikusan ábrázoló adathordozón megjelenített statikus kép analóg információinak digitális formájúra alakítását végzi.

5.2.3 Mozgókép-digitalizálás:

Azt a folyamatot nevezzük filmdigitalizálásnak, amelynek során a filmszalagon rögzített képsorozat minden egyes képpontját, világosság és szín szerint, a felbontás által meghatározott kvantálásnak megfelelően, digitális információvá alakítjuk. A film hangjának digitalizálása is beletartozik ebbe a folyamatba, azzal a megszorítással, hogy a digitális hang- és képadatok szinkronitását biztosítani kell.

5.2.4 Videó digitalizálás:

Az a folyamat, amikor az analóg PAL szabványú videójelet mintavételezés és kvantálás után 270Mbps szabványos soros digitális videójellé alakítjuk.

5.3 A digitalizálás célja

5.3.1 Általános célok:

1) **állományvédelem, állagmegóvás, értékmentés –** a digitalizálás ebben az esetben a tönkrement hordozón tárolt anyag megmentése, illetve az értékes eredeti dokumentum megóvása érdekében történik;
2) **reprodukálás –** a digitalizálás ebben az esetben az eredeti dokumentum eredeti minőségű reprodukálhatóságát biztosítja;
3) **szolgáltatás –** a nagyközönség számára történő szolgáltatás, elsősorban az Interneten vagy más digitális hordozón keresztül;
4) **jövedelemszerzés –** a digitalizálás itt a jövedelemszerzéshez szükséges.

5.3.2 Járulékos célok:

Gyarapítás, helymegtakarítás, dokumentumcsere, publikáció, kereskedelmi érdek stb.

5.4 A hatékony digitalizálás legfontosabb részterületei

5.4.1 A digitalizálási projekt megtervezése

A digitalizálási projektben világosan kell látni az elérendő célokat és az elvégzendő feladatokat, valamint a szerzői jogokkal és a megjelentetéssel kapcsolatos teendőket, ezek ugyanis közvetlenül meghatározzák a digitalizálásra kerülő anyag kiválasztását. Bármely projekt elkezdését megelőzően tanulmányozni kell a hasonló kezdeményezéseket, konzultálni kell más intézmények/projektek vezetőivel – különös tekintettel a több éves szakmai tapasztalattal bíró intézményekre (MEK, Neumann-ház).

A projekttervezés szakaszában rendszerint a következő kérdéseket kell megválaszolni:

1) Mi (az elvégzendő feladat)?
2) Kik (fogják végrehajtani)?
3) Hol (lehet kivitelezni)?
4) Mikor (lehet elkezdeni, elvégezni)?
5) Hogyan (fogják megvalósítani)?
6) Mennyibe kerül?

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató*

URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819286

5.4.2 A digitalizálandó anyagok kiválasztása

Minden digitalizálási projekt fontos döntése a feldolgozandó anyag kiválasztása. **Ideális esetben egy gyűjtemény teljes anyaga digitalizálható.** Ez azonban ritkán valósítható meg, tehát válogatni kell. A kiválasztás kritériumai a projekt megvalósítandó céljaitól függően különbözőek lehetnek: pl. oktatás, védelem, népszerűsítés stb. Minden projekt esetén más és más érvek szólnak egy adott anyag digitalizálása mellett vagy ellen. Az okok között szerepelhetnek például jogi megkötések, az intézményi stratégia, a digitalizálás műszaki nehézségei vagy már létező digitális másolat. Anyagi megfontolások, illetve a felesleges duplikáció miatt a projektvezető köteles utánajárni, hogy a digitalizálásra szánt dokumentumot más intézményben feldolgozták e már korábban! (Az erre vonatkozó elképzeléseket lásd a nyilvántartásokkal foglalkozó fejezetben.) A kiválasztás során bizonyos esetekben – kritikai kiadások, szövegváltozatok stb. – szakértők bevonása ajánlott.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819292

5.4.3 A digitalizálás előkészítése

A digitalizálás megkezdése előtt ki kell alakítani a megfelelő környezetet és biztosítani kell a szükséges hardver- és szoftvereszközöket. A megfelelő környezeti elemek a következők: a digitalizáló eszközök (szkennerek, digitális kamerák, állványok, audió- és videó digitalizáló eszközök), számítógépes infrastruktúra, a képek készítéséhez és feldolgozásához szükséges szoftver, a metaadatokhoz és a minőség-ellenőrzéshez szükséges programok. A munkakörnyezetet úgy kell kialakítani, hogy megfelelő legyen a digitalizálandó anyagok számára: különös figyelmet kell fordítani a fényviszonyokra, a páratartalomra, egyéb zavaró tényezőkre, valamint a digitalizálandó anyagok mozgatására.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819296

A magyar kulturális közvagyon feltérképezése (Őrzési helyek, típusok, mennyiségek, digitalizálhatóság, ütemezhetőség, költségigény) 2003. október
URL: http://www.nda.hu/engine.aspx?page=DocStore /Tanulmányok menüpont/ (.doc)

5.4.4 A forrásdokumentumok kezelése

Erősen ajánlott a digitalizálás káros hatásainak csökkentése, különösen a ritka és nagy értékű dokumentumok esetében! Ez elsősorban úgy érhető el, ha a forrásdokumentumok kezelésével megbízott szakember kellő szakismerettel rendelkezik.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819301

5.4.5 A digitalizálási folyamat

A digitális képkészítés (szöveg- és állókép digitalizálás) technikai megoldásai különbözőek lehetnek. Ilyen esetben meg kell ismerni a szkennerek, digitális fényképezőgépek és az optikai karakterfelismerő (OCR) szoftverek használatát, mivel a legtöbb projektben ezeket alkalmazzák. A technikai eszközök és szoftverek szakszerű használatának elsajátítása célirányos tanfolyamok, továbbképzések tartásával illetve gyakorlatorientált segédletek készítésével oldható meg leghatékonyabban.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819304

A magyar kulturális közvagyon feltérképezése (Őrzési helyek, típusok, mennyiségek, digitalizálhatóság, ütemezhetőség, költségigény) 2003. október
URL: http://www.nda.hu/engine.aspx?page=DocStore /Tanulmányok menüpont/ (.doc)

Ez utóbbi dokumentum a digitalizálás összes területével foglalkozik és részletesebb ismertetőt tartalmaz.

5.5 A digitális anyag hosszú távú megőrzése

Minden digitalizálási projekt célja a digitalizált anyag hosszú távú megőrzése és hozzáférhetőségének biztosítása. Ez azt jelenti, hogy számolni kell a digitális fájlformátumok és a különböző adathordozók avulásával. Az eredeti digitális anyag és a kapcsolódó metaadatok megőrzése segít abban, hogy ne kelljen többször digitalizálni dokumentumokat. Ezáltal óvjuk a forrásdokumentumot, valamint elkerüljük a munkaigényes digitalizálási eljárás megismétlését és újabb metaadatok létrehozását.

5.5.1 Fájlformátumok.

A digitalizálási folyamat végeredménye általában egy tömörítetlen „master" fájl lesz – legyen szó bármilyen digitalizálásról. A fájlformátumok kiválasztásában a legjobb minőségű output fájl előállítása és hosszú távú megőrzésének biztosítása a legfontosabb tényező, ezért kiemelt szerepe van a szabványoknak. A fejlesztés új eredményeire állandóan figyelemmel kell lenni, a formátumok kérdését állandóan napirenden kell tartani. Képfeldolgozás esetén a TIFF, szövegfeldolgozás esetén lehetőleg XML legyen a tárolási formátum. Szövegek esetén is tanulmányozni kell a DjVu tömörítés és az optikai karakterfelismerés adta lehetőségeket a nagytömegű digitalizálás végrehajtása érdekében.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató Szabványok c. fejezete.*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819334

5.5.2 Karakterkódolás

Magyar nyelvű szöveg kódolásánál a Latin-2 (ISO 8859-2) kódtáblát kell alkalmaznunk. Ha a szövegben idegen nyelvű karakterek is vannak, akkor egyéb entitástáblák karakterentitásait is használhatjuk. Amennyiben ez sem bizonyul elegendőnek, úgy a Unicode Consortium által fejlesztett UCS (ISO 10646-2) Unicode szabvány karakterkészleteit kell használnunk. Az UTF-8-as kódolás beállításával ugyanúgy helyesen fognak megjelenni a magyar nyelvű szövegek ékezetes és egyéb karakterei. (http://www.unicode.org)

Bővebben: *Karakterkódolás témakörben az eddig készült/lefordított segédletek nem rendelkeznek részletes ismertetéssel!*

5.5.3 Metaadatok

A metaadatok kérdése a digitalizálás egyik legaktívabban kutatott és legdinamikusabban fejlődő területe. A metaadat-modell kiválasztása meghatározza az adott objektum leírásához szükséges tulajdonság-készletet is. Magyarországon a Nemzeti Digitális Adattárhoz való csatlakoztathatóság érdekében az NDA által meghatározott qDC (http://www.nda.hu) szintjén minimum szinten kell leírni az egyes műveket, majd kötelezően meg kell teremteni az NDA irányába OAI-PHM protokollon keresztül történő „arathatóságot".

Mivel a metaadatok begyűjtése kizárólag adatbázisba szervezett/leírt dokumentumok esetében valósítható meg XML-be történő átalakítással, ezért a digitalizált, interneten szolgáltatott, ám a szükséges módon fel nem tárt gyűjtemények NDA részére való harvesztelése elsősorban olyan, a magyar kulturális örökség körébe tartozó dokumentumokat feltáró rendszerek segítségével oldható meg, mint pl. a Neumann-ház által működtetett WebKat.hu.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató Metaadatok c. fejezete.*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819314

5.5.4 Az adathordozók kiválasztása

A megfelelő adathordozó kiválasztása alapvető fontosságú mindazon projektek számára, amelyek hosszú távon szeretnék megőrizni digitális gyűjteményüket. Az adathordozó avulása ill. helytelen megválasztása a digitalizált gyűjtemény elvesztésével járhat!

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató Metaadatok c. fejezete.*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819312

5.5.5 Migrációs stratégiák

A fájlformátum és az adathordozó kiválasztásakor figyelembe kell venni azt a fontos szempontot, hogy lehetőség nyíljon a digitalizált adatok új formátumba és/vagy másik tárolóeszközre történő áthelyezésére.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató Migrációs stratégiák c. fejezete.*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819313

5.6 Szolgáltatás, publikáció

A publikáció előkészítése magában foglalja az elkészített anyag számítógépes szerkesztése is. A közzététel a legtöbb esetben az interneten való megjelentetést jelenti. A feldolgozás többnyire a kép-, hang- vagy videó fájl méretének, minőségének és letöltési idejének csökkentését jelenti. Az elkészült anyagok szolgáltatásba helyezésének elsajátítása célirányos tanfolyamok, továbbképzések tartásával illetve gyakorlat-orientált segédletek készítésével oldható meg leghatékonyabban.

Az interneten való megjelentetésnél gondoskodni kell a feltett dokumentum állandó azonosításáról. Minden olyan anyagot, melyet azzal a céllal helyezünk el az interneten, hogy hosszú távon megtalálható legyen, el kell látni NBN:URN-el. Amennyiben a dokumentumot az OSZK-nak is be kell szolgáltatni, a html lap fejében engedélyt kell adni többes URL bejegyzésre az oszk.hu tartomány részére. Az URN-el kapcsolatos irodalom megtalálható a http:/nbn.urn.hu/ címen.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató, Publikáció c. fejezete.*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819318

5.7 A szellemi termékekkel és szerzői joggal kapcsolatos kérdések

A szerzői jogvédelem alatt álló dokumentumok digitalizálása szempontjából sarkalatos kérdés a hatályos szerzői jogi rendelkezések betartása. Minden érintettnek tudnia kell, hogy a digitalizálási folyamat a mű többszörözésének minősül, amelynek engedélyezése a szerzői jog tulajdonosának kizárólagos joga. A digitalizált művek közzététele (a hálózaton, vagy bármilyen hordozón) a nyilvánossághoz közvetítés kategóriájába tartozik – erre a tevékenységre számos további, kötelezően betartandó előírás vonatkozik (például szerződéskötés a közös jogkezelővel).
A döntéshozóknak tudomásul kell venniük, hogy a szerzői jogdíjakat meg kell fizetni és a digitalizálásra szánt összegek jelentős részét ez „emészti fel”. A non-profit szféra ezt a költséget csak központi (költségvetési) forrásokból tudja kifizetni, tehát a jogdíjakat nemcsak a kiírandó pályázati keretek, hanem az éves működési-fenntartási költségek közé is be kell kalkulálni.
További gondot jelent, hogy a szerzői jog tulajdonosa – amennyiben nem hajlandó felhasználási szerződést kötni – megakadályozhatja a jogvédett művek digitalizálását és nyilvánossághoz való közvetítését.

Bővebben: *Sikeres digitalizálás lépésről lépésre 1.2: gyakorlati útmutató, A szellemi termékekkel és szerzői joggal kapcsolatos kérdések c. fejezete.*
URL: http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/goodpractice_hun.htm#_Toc88819323

5.7.1 A szerzői jog hatálya alá tartozó dokumentumok digitalizálásával és a jogi ügyintézéssel kapcsolatos problémák

1) a könyvtárak nem rendelkeznek forrásokkal a jogdíjak kifizetésére;
2) költséges és időigényes az ügyintézés;
3) a befektetett munka ellenére is előfordulhat, hogy nem lehet megegyezni az örökösökkel és meghiúsul a digitalizálás.

Nagyrészt ezért választják a könyvtárak a régi (már nem jogdíjas) művek digitalizálását, illetve ha mégis jogdíjas dokumentumot digitalizálnak, azokat nem tudják az interneten szolgáltatni, csak belső hálózaton, korlátozott hozzáféréssel teszik elérhetővé.

A digitalizálásnak csak egyik célja a megőrzés és/vagy az állományvédelem. A versenyképes gazdaság elérése érdekében és az élethosszig tartó tanulás támogatására növelni kell az elektronikusan is létező tudásvagyont, és meg kell oldani a széleskörű hozzáférés biztosítását. A jelenlegi rendszer komoly gátat jelent e célok elérésében. A helyzet megoldására két lehetséges útat választhatunk: **vagy komoly anyagi forrásokat kell biztosítani a jogi rendezéshez, vagy meg kell reformálni a jogi szabályozást** annak érdekében, hogy a könyvtárak maradéktalanul eleget tudjanak tenni információközvetítő szerepüknek.

Ha jogszerű magatartást tanúsít a tartalomszolgáltató könyvtár, akkor **a szerzői jog hatálya alá eső dokumentumok** esetében több feladatot kell megoldania:

1) a **digitalizálás engedélyeztetése** és a felhasználási díj rendezése céljából fel kell kutatni a szerző(ke)t vagy a szerzői jog örökösét;
2) továbbá **a nyilvánossághoz való közvetítés** engedélyezése érdekében fel kell vennie a kapcsolatot a közös jogkezelővel (a szépirodalmi és szakirodalmi szövegek kivételével);
3) mindehhez **dologi és humán erőforrásról** kell gondoskodnia.

Ez tapasztalataink szerint komoly kutatómunkát jelent, amellyel kapcsolatosan az alábbi költségek merülnek fel:

1) a szerzői jogosult felkutatása működési költségekkel jár (telefon, levelezés stb.),
2) az ügyintézéshez külön munkaerőt kell foglalkoztatni (megbízási díj),
3) felhasználási díjat kell fizetni a szerzőnek;
4) a nyilvánossághoz való közvetítésért jogdíjat kell fizetni a közös jogkezelőnek,
5) esetenként a kiadónak kell fizetni az elektronikus szöveg átvételéért.

Ezek a költségek csaknem elérik, esetenként meghaladják a digitalizálási munka költségeit, és erre a legtöbb közgyűjtemény nem rendelkezik forrással. A forráshiány és a jelenlegi jogi szabályozás kifejezetten akadályozza a dokumentumok nagy mennyiségű digitalizálását és a széles körű hozzáférés biztosítását.

Tüneti kezelés (és nagyon költségigényes), ha a probléma megoldására a fenntartó (vagy alapító) a szerzői jogok ügyintézésére és a felhasználási díjak megfizetésére beépíti a pályázatokba, illetve a fenntartási költségekbe a szerzői jogok rendezéséhez szükséges költségeket. Ez az út hosszú távon járhatatlannak tűnik.

5.7.2 Javaslatok szerzői a jogi problémák hosszabb távú megoldására

1) Az egyik megoldási lehetőség, ha a DIA projekthez hasonlóan magasabb szinten kezelik a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket, vagyis minisztériumi szinten tárgyalnának a jogosultakkal. Legalább azokra a művekre, illetve azon szerzői életművekre, melyeket az iskolarendszerben oktatnak, meg kell szerezni a jogokat az internetes szolgáltatás minden formájára. Hátránya, hogy költségigényes, előnye, hogy egy megállapodásban rögzíthető lenne a könyvtári rendszerben történő felhasználás engedélyezése, nem kéne felhasználásonként és intézményenként külön végigjárni az ügyintézés rögös útjait.

2) Jogszabályi változást igényel az a megoldás, hogy oktatási célra történő felhasználás esetében ne kelljen engedélyeztetni a digitalizálást és a közzétételt a közgyűjteményi tartalomszolgáltatóknak. Így nem fordulhatna elő, hogy pl. az örökös megtiltja a klasszikus szerző életművének digitális közzétételét. Kötöttségként megszabható, hogy képek esetében nem lehet nagyfelbontású, kereskedelmi sokszorosításra alkalmas képet közzétenni, illetve szöveg esetében nem szerkeszthető formában kerüljön a képernyőre a dokumentum. (A nyomtatás és mentés is letiltható.) Minden esetben fel kell hívni a felhasználó figyelmét a dokumentumok korlátozott használatára. Kérdés, hogy a szerzők nem tekintenék-e ezt jogaik megcsorbításának? A megoldás előnye, hogy nem merülne föl az ügyintézéssel és a jogdíjak megfizetésével járó többletköltség, gyorsabban növekedne a digitalizált anyagok mennyisége, rövidebb idő alatt és kisebb költséggel jelentősen több információ lenne elérhető. Hátránya, hogy esetenként csak korlátozott hozzáférést tenne lehetővé, valamint várhatóan hosszú időt venne igénybe a jogi háttér átalakítása.

3) Sajátos új lehetőség a külföldön már használatos Creative Commons típusú jogi engedélyezési eljárás. Érdemes lenne megvizsgálni a magyarországi bevezetés lehetőségét. Az említett megoldásról a Calimera digitális útmutatóban olvasható ismertetés: „A Creative Commons olyan nonprofit szervezet, amely a digitális tartalmak (zene, fotók, film, írásművek, oktatási anyagok) alkotói számára ad lehetőséget arra, hogy licenc szerződés keretében tegyék közzé műveiket. A copyright az alkotóknál marad, de műveik – adott feltételekhez kötött – használatát engedélyezik a felhasználók számára. Például a licenc keretében a felhasználóknak joguk van a jogvédelem alatt álló anyagokat másolni, terjeszteni és előadni. Ily módon az alkotók ismertsége is nő. Ez a megoldás lehetővé teszi az alkotók számára, hogy műveiket (amennyiben így döntenek) kevesebb korlátozással tegyék közzé, mint ahogy ezt egyébként a szerzői jogi törvények szabályozzák. A Creative Commons-ot 2001-ben, az USA-ban alapították, és azóta már egy nemzetközi "leányvállalatot" is alapított, iCommons néven. Az iCommons ország-specifikus licenszeket kötött több országra – köztük (Európában) Ausztriára, Finnországra, Németországra, Hollandiára és Spanyolországra – kiterjedően A licenc szerződések előkészítése folyamatban van további országokra vonatkozóan is (Belgium, Horvátország, Franciaország, Írország, Olaszország, Svédország és Anglia). További információt web lapjukon találhatunk: http://creativecommons.org/."[6] Meg kell vizsgálni, hogy Magyarországon ez járható útnak tűnik-e.

A jogi helyzet összefoglalásaként megállapítható, hogy jelenleg az érvényben lévő jogi szabályozás mellett, és az elérhető anyagi forrásokból nem valószínű, hogy megoldható a digitális tartalmak szükséges mértékű mennyiségi növelése. Szerzői jogi szakértők bevonásával általános megoldást kell találni a problémára.

5.8 Tennivalók

A könyvtárak digitalizálási tevékenységével kapcsolatos technikai, módszertani kérdések áttekintése, az egységes követendő gyakorlat meghatározása a korszerűen működő, és időtálló digitális gyűjtemények létrejöttéhez elengedhetetlen.

5.8.1 Szakanyagok írása/fordítása és közzététele

A jelzett területeken szükség van gyakorlatorientált tájékoztató füzetek készítésére. Ezek elkészítését a kellő szakmai tapasztalattal rendelkező intézmények végeznék el. Léteznek Magyarországon a könyvtári körben olyan digitalizáló műhelyek, melyek már jelentős gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek. Ezen intézmények bevonásával célszerű lenne kiadni egy digitalizálási műhelytitkokkal foglalkozó füzetsorozatot, melyben a részletekre és a különböző esetekre kiterjedő segítséget nyújtanánk a digitalizálásba kezdő intézményeknek.

Néhány témajavaslat:

1) A szerzői jogok esetében esettanulmányokkal is szemléltethetjük, hogy milyen eljárást célszerű követni a szerzők, illetve az örökösök felkutatásában, mi a teendő, ha nem találjuk az örököst, mi a teendő, ha nincs is örökös (illetve a Magyar Állam az örökös) stb.
2) Részletesebben tárgyalhatnánk az állományvédelmi szempontok érvényesítését, vagy kitérhetünk az egyes dokumentumok sajátosságainak megfelelő eszközök kiválasztására stb.

5.8.2 Oktatás, képzés, tapasztalatcsere

A jelzett területeken a későbbi szakszerű és hatékony munkavégzés érdekében szükség van oktatásra és ezek anyagi jellegű támogatására, ugyanis az említett tevékenységek és technológiák nem sajátíthatók el önerőből a megfelelő szinten. Tehát nem elég csak pénzt adni a digitalizálásra, hanem arról is gondoskodni kell, hogy azt minden könyvtár szakszerűen költse el és a végtermék szolgáltatásba kerüljön.
Jelenleg könyvtári területre specializáltan és a könyvtárak számára elérhető áron két akkreditált tanfolyam létezik.

1) Drótos László – Góczán Andrea – Moldován István: „Digitális dokumentum-gyűjtemények kialakítása" című, mely kisebb digitális gyűjtemények kialakításával és szolgáltatásba helyezésével foglalkozik. (30 órás)

[6] CALIMERA Digitális útmutató - http://www.ki.oszk.hu/calimera/index.html

2) Bíró Szabolcs – Kora András: „Kulcs az SGML-hez” című, mely elsősorban SGML/XML alapú szövegfeldolgozással és annak vonatkozó technológiáival foglalkozik. (120 órás)

Tematikus workshopok szervezése hasznos lehet a tapasztalatok átadására, illetve a gyakorlatban felmerülő problémák megvitatására, a közös álláspont kialakítására. A workshopokon részt vesznek meghívott előadóként a gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező műhelyek szakemberei, résztvevőként pedig a digitalizálási tervekkel foglalkozó, vagy a folyamat során gyakorlati problémába ütköző kollégák. Egy-egy találkozó egy-egy részfolyamattal kapcsolatos kérdéscsoportra adhat választ. Ez egyaránt elősegíti a „legjobb gyakorlatok” megismerését és a hatékony tapasztalatcserét is.

5.8.3 Kompetencia központ kialakítása

Szükségesnek tartjuk egy vagy több olyan intézmény megnevezését, amelyhez a digitalizálni szándékozó könyvtárak bármikor fordulhatnak kérdéseikkel, problémáikkal – adott esetben odamehetnek és gyakorlatban betekintést nyerhetnek a kérdéses területekbe. Ilyen segítségnyújtás ugyan ad hoc jelleggel működik, ám a jelenlegi feltételek mellett sem a Neumann-ház sem pedig a MEK nem tudja ezt a szerepkört betölteni – szóbeli segítségnyújtásnál többről ritkán beszélhetünk.

6 Melléklet: Az ODR tagkönyvtárak digitalizációs terveinek összegző táblája

ORSZÁGOS szakkönyvtárak				
Könyvtár neve	Prioritás 2004	Költsége	Prioritás 2005	Költsége
OSZK	Könyv katalógusok	**200.000.000 Ft**	Könyv katalógusok	**200.000.000 Ft**
	Különgyűjt tárak katalógusai	**77.000.000 Ft**	Különgyűjt tárak katalógusai	**73.500.000 Ft**
	Lelőhelyjegyzékek	**39.500.000 Ft**	Lelőhelyjegyzékek	**16.500.000 Ft**
	Szakbibliográfiák	**99.900.000 Ft**	Szakbibliográfiák	**83.500.000 Ft**
	Teljes dokumentumok	**955.000.000 Ft**	Teljes dokumentumok	**959.000.000 Ft**
	Szakértői rendszerek	**74.500.000 Ft**	Szakértői rendszerek	**75.000.000 Ft**
OSZK-KI	Katalógusok (retro konverzió, repertórium adatbázis)	**18.591.000 Ft**	Katalógusok (retro konverzió, repertórium adatbázis)	**15.700.000 Ft**
	Elektronikus könyvtár kiépítés	**1.000.000 Ft**	Elektronikus könyvtár kiépítés	**1.000.000 Ft**
FSZEK ***(A dőlt betűs Ft értékek becsült adatok!)***	Katalógusok	*10.000.000 Ft*	Katalógusok	*5.000.000 Ft*
	Magyar Társadalomtudo-mányi Digitális Archívum	*2.000.000 Ft*	Magyar Társadalomtudo-mányi Digitális Archívum	*1.000.000 Ft*
	Teljes dokumentumok:		Teljes dokumentumok:	
	Budapest Gyűjteményből	*15.000.000 Ft*	Budapest Gyűjteményből	*4.000.000 Ft*
	Szociológiai Gyűjte-ményből	*3.000.000 Ft*	Szociológiai Gyűjte-ményből	*2.000.000 Ft*
	Zenei Gyűjteményből	*3.000.000 Ft*	Zenei Gyűjteményből	*2.000.000 Ft*
HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum	Katalógusok	*2.000.000 Ft*	Katalógusok	*1.000.000 Ft*
	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*
KSH	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*
MNF	Teljes dokumentumok	**6.290.000 Ft**	Teljes dokumentumok	*5.000.000 Ft*
MTA	Katalógusok	*2.000.000 Ft*	Katalógusok	*1.000.000 Ft*
	Teljes dokumentumok	*6.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*6.000.000 Ft*
OEIIK	Teljes dokumentumok	*5.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*5.000.000 Ft*
OIK	Katalógusok	*2.000.000 Ft*	Katalógusok	*2.000.000 Ft*
	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*
OMKDK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*

OPKM	Nyilvántartások Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *3.000.000 Ft*	Nyilvántartások Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *3.000.000 Ft*
Ország-gyűlési Könyvtár	Katalógusok Teljes dokumentumok	**29.500.000 Ft** **49.000.000 Ft**	Katalógusok Teljes dokumentumok	**29.500.000 Ft** **59.000.000 Ft**
Egyetemi Könyvtárak				
BKE	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
BME OMIKK	Katalógusok Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft* *8.000.000 Ft*	Katalógusok Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *8.000.000 Ft*
DENK	Teljes dokumentumok	*8.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*8.000.000 Ft*
ELTE	Katalógusok Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft* *8.000.000 Ft*	Katalógusok Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *8.000.000 Ft*
LFZEK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
MIEK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
MKEK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
MEKLM	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
NyMEKK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
PTEK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
SEKK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
SE Testneve-lési Kar	Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft*
SzTE EK	Teljes dokumentumok	*6.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*6.500.000 Ft*
SzIE Gödöllő	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
SzIE Állatorvos-tud. Kar	Katalógusok Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *4.000.000 Ft*	Katalógusok Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *4.000.000 Ft*
SzIE Kertészet	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
SzFEK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
VE Keszthely	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
VEKK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
ZMNE EKK	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*4.000.000 Ft*
MEGYEI Könyvtárak				

KJMK	Katalógusok, nyilvántartások Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *3.000.000 Ft*	Katalógusok, nyilvántartások Teljes dokumentumok	*2.000.000 Ft* *3.000.000 Ft*
BBMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
BMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
BDMK	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*
BSMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
CsGyMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
DFMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
EKMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
IgyMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
VFK	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*3.000.000 Ft*
KKMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
JAMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
II. RFMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
MVK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
MJPMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
MZsMVK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
PMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
SK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
VMMK	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*	Teljes dokumentumok	*2.500.000 Ft*
ÖSSZESEN**:**		**1.767.281.000 Ft**		**1.712.200.000 Ft**

A Könyvtárak – a táblázatból jól szembetűnően döntően két területen kívánnak digitalizálni:

FELADAT	2004.	2005.
1./ Katalógusok, nyilvántartások	492.491.000 Ft	437.700.000 Ft
2./ Teljes dokumentumok	1.274.790.000 Ft	1.274.500.000 Ft
	Összesen: 1.767.281.000 Ft	**1.712.200.000 Ft**

Megjegyzés:

1./ A 2004. évre szóló terveket – támogatás híján – célszerű 2005-ös terveknek, a 2005-ös terveket 2006-os terveknek értelmezni.

2./ Alig néhány könyvtár közölt pénzügyi tervet. Az Ő közléseiket vastagon szedtem, míg a többi könyvtár esetében arányosítással próbáltam értéket megjelölni.

Végezetül a teljes digitalizálási igényből az OSZK részesedése, beleértve a KI szakkönyvtárat is:

Teljes igény 2004-ben: **1.767.281.000 Ft**

Teljes igény 2005-ben: **1.712.200.000 Ft**

	2004. évi részesedés	2005. évi részesedés
OSZK + OSZK KI Szakkönyvtár	1.465.491.000 Ft = **83.2 %**	1.424.200.000 Ft = **83.17 %**

A részesedési arány jól mutatja, hogy a hazai könyvtári digitalizációs munkákat az OSZK-ra telepítve, OSZK centrummal célszerű megvalósítani.